

5. Пастухова В. Стратегічне планування на підприємстві// Економіка України. – 200, № 11. – С. 37-43.

6. Устенко А., Петрина М. Стратегічне планування як метод удосконалення управління підприємством// Регіональна економіка, № 2. – 2003. – С. 98-105.

7. Циба Т.Є. Особливості й механізм стратегічного планування// Актуальні проблеми економіки, № 2(56). – 2006. – С. 159-172.

УДК 330.342:167

*Аспір. І.Г. Давидов – Кіровоградський національний
технічний університет*

СУТНІСТЬ ТА ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У ПЕРЕХІДНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Здійснено аналіз державного управління процесами приватизації в Україні та окреслено оптимальні засади його ефективної моделі.

Post-graduate I.G. Davydov – Kirovograd National technical university

The essence and forms of national management in transitive economics

The article realizes the analysis of state management processes of privatization in Ukraine and it outlines the optimal principles of it effective model.

Державна організація суспільства – визначний здобуток людської цивілізації. Саме завдяки їй людство змогло перейти до відтворюючого типу привласнення і створити безперервно функціонуюче виробництво як економічну базу суспільства.

Вивченню сутності й функцій держави надавалось великого значення в теоретичній думці впродовж усієї історії цивілізації. Цьому присвятили свої праці багато вчених – від мислителів древності – Аристотеля та Платона, до теоретиків сучасності – українських вчених – таких як Гаврилишин Б.Д., Гальчинський А.С., Геєць В.М., Мочерний С.В., Пасхавер О.Й., Черняк В.К., Чухно А.А.

Поняття "держава" – абстрактний вираз широкого спектру відносин – міжнародних, соціальних, національних, політичних, територіальних, юридичних тощо, які знаходяться у певному системному взаємозв'язку. Вживаючи одне і те ж поняття, дослідники з різних галузей часто говорять про різні речі (а точніше – про різні системи відносин та суб'єкти відносин).

Проявом цієї ситуації є розмитість понять, які використовують у наукових пошуках, пов'язаних з визначенням ролі держави в економічних процесах і, відповідно, непослідовність логіки досліджень, нечіткість висновків. Вказуючи на цей недолік сучасні дослідники наголошують на тому, що: "...в науці, в усякому разі на операційному рівні, взагалі не існує визначення держави. Ті, що видаються за такі з'ясовуються більш або менш детальним списком інституцій держави" [1, с.33]. На те, що поняття "держава" вимагає поглибленого вивчення і уточнення стосовно до специфіки предмету науки вказують і теоретики, і практики. Так, М. Горьовий вважає, що "коли ми говоримо про наслідки приватизації в нашій державі, то, ..., треба чітко визначитися з поняттям, що таке держава..." [2, с. 21].

Відмічаючи аморфність суспільної думки щодо трактування функцій і ролі держави, відомий польський економіст і політик Л. Бальцерович писав

наступне: "у мене виникло таке враження, що чимало начебто інтелігентних людей перестають мислити, коли починають говорити про державу..." [3, с. 12]. У деяких дослідженнях головні риси держави відображаються, на нашу думку, не у повній мірі. Так, В. Мейтус у цікавій роботі присвяченій дослідженню корупції в українському суспільстві, пише наступне: "в економіці можливий різний підхід до поняття держави... Держава розглядається в найбільш загальному вигляді як певна структура управління, що вирішує завдання, які суспільство поставило перед державою. У цьому випадку в одне ціле об'єднуються Кабінет Міністрів, адміністрація Президента, Верховна Рада, різноманітні органи державної влади на регіональних рівнях, міністерства та відомства. Іншими словами, до держави ми відносимо всі структури, з допомогою яких здійснюється економічна діяльність у країні. У нашому розумінні держава – це те, що у Сакса і Ларрена називається "консолідованим державним сектором" [4, с. 16].

Отже, автор відносить до держави тільки державні установи, які він і перераховує в розрізі дослідження України. Але при цьому він не вбачає те, що державні установи – тільки частина власне держави. Особливістю державно організованого суспільства є як наявність державних установ, так і чітко визначені, зафіксовані у певних нормативно-правових актах правила на основі яких можуть діяти ці установи.

Суспільство є сукупністю людей та відносин, які виникають між ними, впорядкованих певним чином. Розвиток суспільних відносин завжди відбувається в напрямку їх ускладнення. На певному етапі еволюції суспільства виникає потреба у впорядкуванні цих відносин, наданні їм такої форми і змісту, які б найбільш адекватно відповідали об'єктивним умовам і, водночас, сприймалися би більшістю населенням певної території. Це спонукало б, по-перше, до виокремлення централізованого управління суспільством у самостійний вид діяльності, по-друге, до формування суб'єктів (державних установ) основною функцією яких було б здійснення цієї діяльності, по-третє, створення системи нормативно-правових актів у межах яких ці суб'єкти здійснюють свої повноваження. Таким чином, виникла особлива форма організації суспільства, якій властива наявність особливих установ, які спеціалізуються на здійсненні централізованого управління суспільством на основі правил (законів), сприйнятих суспільством тим чи іншим способом.

Держава є організацією суспільства, яка:

- об'єднує в одне ціле всіх громадян, що проживають на певній території;
- здійснює централізоване управління на підпорядкованій їй території з метою вирішення спільних для всіх членів суспільства проблем;
- наділена верховною владою на підпорядкованій території;

Формування держави викликало появу такого феномену як державна влада. У найбільш загальному вигляді владу можна визначити як здатність і можливість одного суб'єкта нав'язувати свою волю іншим суб'єктам. Для державної влади характерні дві особливості:

1. Державна влада розповсюджується на всі суб'єкти (фізичні та юридичні особи) суспільства. У державно організованому суспільстві не можуть існувати суб'єкти, не підпорядковані владі держави. Протилежне призводить до

анархії, неупорядкованого здійснення суспільних відносин, втрати системності в їх організації й у площині виробничій – до економічних втрат.

2. Державна влада – нав'язування волі суб'єктів державного управління (органів державної влади) – здійснюється відповідними установами на основі чітко визначених і юридично оформлених нормативних актів. Здійснення їх в інший спосіб є суб'єктивною діяльністю членів державного апарату, що суперечить основним принципам державно організованого суспільства.

Необхідно відзначити, що, незважаючи на підпорядкованість державній владі всіх суб'єктів суспільних відносин не всі відносини між ними регулюються (управляються) державою або ж регулюються не у повному обсязі. Основна функція держави – взяти на себе управління тими відносинами реалізація яких несе загрозу завдання шкоди будь-кому із членів суспільства.

Оскільки матеріальну основу існування суспільства становить виробництво можна припустити, що основна функція держави – забезпечення умов при яких воно (виробництво) мало б оптимальні умови розвитку. Виходячи з завдання даної роботи – дослідження відносин управління процесом приватизації, а також з уявлень про те, що суспільні відносини виникають між певними суб'єктами, ми вважаємо за необхідне наступне: при вивченні відносин державного управління доцільно наголосити, що останні виникають між органами, які відповідним чином представляють державу, з одного боку, та суб'єктами економічної діяльності – юридичними та фізичними особами, з іншого боку.

З проголошенням 16 липня 1990 року Декларації про державний суверенітет України перед новою державою постав цілий ряд складних проблем. Основною в цьому ряду було створення суто самої держави – апарату управління як сукупності державних органів та нормативно-правової бази на основі якої й відбувається управління у державно організованому, цивілізованому суспільстві.

Другим не менш важливим завданням держави була необхідність проведення глибоких структурних і інституційних змін у базисі суспільства – в економічній системі. Необхідність глибокого реформування економіки була пов'язана з наявністю кризових явищ, які зародилися ще в надрах СРСР і які, власне, і призвели до його розпаду. Проведення реформ ускладнювалось тим, що держава повинна була одночасно формувати саму себе і одночасно проводити реформаційні перетворення в економіці.

З прийняттям Закону України "Про економічну самостійність Української РСР" від 3 серпня 1990 року були визначені зміст, мета та основні принципи економічної самостійності України та механізм господарювання і регулювання соціально-економічної сфери. Перехід до ринкових методів ведення виробництва ставив перед державою необхідність корінної перебудови всієї системи економічних відносин і, насамперед, відносин власності. Держава проголошувала рівність усіх форм власності й брала на себе зобов'язання захисту кожної з них.

Проте одного проголошення рівності форм власності було замало. Відомо, що у СРСР громадянам заборонялось набувати у власність засоби виробництва, встановлювались обмеження щодо використання особистої власності з метою одержання від неї доходу. І навпаки, домінуюче положення в економіці займала державна власність, де її ефективність функціонування постійно падала. Соціалістична економіка практично по всіх показниках де-

далі більше відставала як від запитів населення, так і у змаганні з господарствами країн з розвинутим ринковим господарством.

З прийняттям рішення про перехід до багатоукладної економіки, в якій приватна власність на засоби виробництва матиме гідне місце, перед державними органами управління поставало два шляхи. Або, надавши право існування приватній власності чекати поки вона за рахунок самозростання досягне масштабів об'єктивно визначених ринком (а це могло розтягнутися на десятки років), або, з огляду на низьку ефективність державної власності передати її (речову складову власності) приватним власникам. Рух першим шляхом був би пов'язаний з повільною трансформацією суспільства і супроводжувався б дедалі наростаючою деградацією державних підприємств, підтримка яких дорого коштувала б суспільству. Поступ другим шляхом міг би спровокувати гострі соціальні сутички, пов'язані з розподілом державної власності, котра відповідно до соціалістичної ідеології вважалась спільним надбанням всіх громадян країни.

Природно, що неефективність державної власності й надто видимі переваги економіки, котра базувалась на приватній власності й державному регулюванні робили можливість просування реформ першим шляхом суто теоретично. І світовий досвід приватизації державної власності, і аналіз ситуації у країні показували необхідність просування в напрямку побудови ринкової економіки другим шляхом. Цей шлях вимагав від держави надзвичайно високої концентрації зусиль на створення системи нормативно-правових актів, які б ставили процес передання майна держави виробничого призначення з суспільної власності (власності всіх) у власність приватних осіб таким чином, щоб не спровокувати ні соціальних конфліктів, ні падіння виробничої діяльності.

Необхідно підкреслити, що це завдання не могло бути виконане жодною іншою суспільною інституцією, крім держави. По-перше, це пов'язано з тим, що тільки держава як власник могла вирішувати яке майно і на яких умовах буде передаватися іншому власнику – приватним особам чи їх об'єднанням. По-друге, як сам перехід державної власності у приватну, так і функціонування приватної власності об'єктивно породжують багато негативних наслідків – зубожіння значної частини населення, концентрація національного багатства (отже і влади) в руках невеликої кількості членів суспільства, виникнення олігархічних та мафіозних угруповань, поширення масового безробіття та інше.

У розвинутих країнах ці негативні прояви приватної власності обмежувались законодавством, яке формувалося впродовж десятиків років. В Україні не було не тільки подібного законодавства, але знищено тоталітарним режимом традицію його формування. Отже потрібна була сила якраз державної організації суспільства, щоб не допустити формування і закріплення у суспільній свідомості негативних рис, притаманних економічним системам, базованим на необмеженій законодавством приватній власності.

Таким чином, трансформація економічного устрою повинна була здійснюватись з урахуванням досвіду світової цивілізації, під твердим і чітким контролем держави. Для цього необхідно було:

1. Сформувати концепцію роздержавлення власності, яка б відповідала соціально-економічним та політичним умовам країни.
2. Створити нормативно-правову базу на основі якої державна власність могла бути передана у власність приватну.
3. Створити систему державних установ які б на основі затверджених правових актів здійснювали приватизацію.

Проте між потенційними можливостями створення демократичної державної влади і суттєвими результатами державотворчого процесу завжди є певна дистанція. Її протяжність залежить від значної кількості економічних, історичних, соціальних особливостей кожної з країн. В Україні, на думку багатьох дослідників, ця відстань завелика, як для європейської держави. Одна з особливостей нашої країни полягає в тому, що вона зародилась внаслідок розвалу тоталітарної системи. Тоталітарний режим зруйнував дотла інституційні підвалини національної традиції демократії, парламентаризму, дотримання прав людини – рис, властивих сучасним розвинутим країнам. Сильна влада бюрократичного апарату, яка була властива СРСР значною мірою збереглася і в незалежній Україні. "Державна бюрократія, – пише, наприклад, Кириченко С., – не тільки успішно пережила всі катаклізми 90-х років, а й з очевидною вигодою для себе продовжує використовувати результати політичних та економічних трансформацій"[5, с.50].

Вказана особливість квазі-державного устрою наклала посткомуністичний відбиток на всі трансформаційні процеси в економіці України, в тому числі на процеси приватизації. Останні ж, по-своєму надали специфічних рис і тому суспільству, яке формується в ході приватизації – наявність соціально нераціонального розриву в рівнях доходу між заможною частиною суспільства і рештою громадян, розповсюдженість тіньових схем в економічній діяльності тощо. Такий стан справ спричинився, разом із низкою інших чинників, до громадянських протестів, вивершенням яких став феномен Помаранчевої революції.

Література

1. Ранние формы политической организации: от первобытности к государственности. – М.: Восточная литература, 1995. – 330 с.
2. Приватизація – шлях до цивілізованого суспільства// Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2004, № 1. – 20-21 с.
3. Бальцерович Л. Свобода і ринок. – Львів: Світ, 2000. – 280 с.
4. Мейтус В. Коррупция. Экономический и информационный анализ. – К.: Наука, 2003. – 253 с.
5. Кириченко С. Шляхи формування громадянського суспільства і правової держави. – К.: Логос, 1999. – 85 с.

УДК 658.8:336

О.В. Дубовик – Львівський банківський ін-т НБУ

ЗМІСТ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРИ ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Проаналізовано трактування терміну "інноваційна діяльність" на різних стадіях життєвого циклу товару. Запропоновано авторське визначення маркетингової інформації на різних стадіях життєвого циклу, розкрито його характерні риси. Обґрунто-